

ХАРАКТЕРИСТИКА ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК ЕФЕКТИВНОЇ ФОРМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

©2021 МАЗАРАКІ А. А., АНТОНЮК К. Г.

УДК 331.107.266:338.48(477)
JEL: E22; L32; L83; O10; O16; Z31; Z32

Мазаракі А. А., Антонюк К. Г. Характеристика публічно-приватного партнерства як ефективної форми інвестиційного забезпечення сфери туризму в Україні

Метою статті є характеристика публічно-приватного партнерства (ППП) як ефективної форми інвестиційного забезпечення сфери туризму в Україні. Даний вид співпраці державного та публічного секторів є поширеним у країнах Європи, але для України дана співпраця є абсолютно новою та використовується в досить вузькому спектрі. Зокрема, ППП найчастіше використовується в діяльності очищення, розподілу води, видобутку та транспортування газу, і всього 2% угод публічно-приватного партнерства пов'язані з галуззю туризму. Даний відсоток угод у сфері туризму є дуже мізерним порівняно з країнами Європи, тому ППП є актуальним питанням для дослідження та впровадження в життя. Так, створення спеціальних економічних зон туристично-рекреаційного типу є надзвичайно перспективним, оскільки дозволяє сформувати міцний туристичний кластер, який функціонує задля розвитку туризму області, регіону, країни, з метою задоволення потреб туристів, отримання прибутку та розвитку внутрішнього туризму. Механізм формування спеціальних економічних зон туристично-рекреаційного типу (СЕЗ ТРТ), або туристичного кластера, на умовах ППП з метою інвестиційного забезпечення сфери туризму має свої особливості та потребує покрокового контролю та організації, а ці функції повинні здійснюватися як державним, так і приватним сектором. Загалом, така форма співпраці є ефективною, має синергетичний ефект та є вигідною для всіх учасників публічно-приватного партнерства, забезпечуючи високий розвиток інфраструктури, сфери послуг і супутніх галузей економіки.

Ключові слова: інвестиції, туризм, публічно-приватне партнерство, спеціальні економічні зони туристично-рекреаційного типу, кластер, ефективність.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-10-50-56>

Рис.: 4. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 10.

Мазаракі Анатолій Антонович – доктор економічних наук, професор, ректор Київського національного торговельно-економічного університету (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: rector@knute.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5283-8444>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1961938/anolii-mazaraki>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56786319100>

Антонюк Катерина Геннадіївна – асистентка кафедри туризму та готельно-ресторанного справи, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету (вул. Соборна, 87, Вінниця, 21050, Україна), аспірантка кафедри готельно-ресторанного бізнесу, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: katmal2194@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4566-7792>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1834234/kateryna-antoniuk-malyuta/>

UDC 331.107.266:338.48(477)
JEL: E22; L32; L83; O10; O16; Z31; Z32

Mazaraki A. A., Antoniuk K. H. A Characterization of Public-Private Partnership as an Efficient Form of Investment Provision in the Sphere of Tourism in Ukraine

The article is aimed at characterizing the public-private partnership (PPP) as an efficient form of investment provision for the tourism sector in Ukraine. This type of cooperation between the State and public sectors is common in Europe, but for Ukraine this cooperation is completely new and is used in terms of a rather narrow range. In particular, PPPs are most often used in the activities of purification, distribution of water, extraction and transportation of gas, and only 2% of public-private partnership agreements are related to the tourism industry. This percentage of agreements in the sphere of tourism is very meager compared to European countries, so the PPP is an urgent issue for research and implementation. Thus, the creation of special economic zones of tourism and recreational type is extremely promising, since it allows to form a strong tourism cluster, functioning for the development of tourism on the region and country levels, in order to meet the needs of tourists, make a profit and facilitate the development domestic tourism. The mechanism of formation of special economic zones of tourism and recreational type (SEZ TRT), or tourism cluster, on the terms of PPP for the purpose of investment provision of the tourism sector has its own features and requires both step-by-step control and organization, and these functions should be carried out both by the public and private sectors. In general, this form of cooperation is effective, has a synergistic effect and is beneficial for all participants in public-private partnerships, ensuring high development of infrastructure, services and related branches of the economy.

Keywords: investments, tourism, public-private partnership, special economic zones of tourism and recreational type, cluster, efficiency.

Fig.: 4. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 10.

Mazaraki Anatolii A. – D. Sc. (Economics), Professor, Rector of the Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: rector@knute.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5283-8444>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1961938/anolii-mazaraki>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56786319100>

Antoniuk Kateryna H. – Assistant of the Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business, Vinnytsia Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics (87 Soborna Str., Vinnytsia, 21050, Ukraine), Postgraduate Student of the Department of Hotel and Restaurant Business, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: katmal2194@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4566-7792>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1834234/kateryna-antoniuk-malyuta/>

Інвестиції в сучасному світі є ефективною формою вкладання коштів у розвиток туристичної галузі. Зокрема, публічно-приватне партнерство (ППП) є тією формою співпраці, яка забезпечує ефективне функціонування туристичної сфери України. У світовому досвіді інвестування туризму дана форма співпраці між державою та приватним сектором не є новинкою, але це досить новий спосіб співпраці в Україні. Тому варто розглянути всі характерні особливості публічно-приватного партнерства у сфері туризму, визначити його основні елементи та напрями діяльності.

Аналіз останніх публікацій науковців свідчить про значну увагу до теми публічно-приватного партнерства. Економічні взаємовідносини між державним і публічним сектором досліджували такі вчені, як С. Грищенко, Ю. Залознова, Н. Бутенко, І. Петрова, Д. Грімсей, М. Левіс та інші. Щодо публічно-приватного партнерства у сфері туризму, то дану тематику розглядали такі В. Панасюк, Т. Арбузова, Г. Скляр, Ю. Карпенко, які у своїх працях вивчали шляхи підвищення ефективності за даного типу взаємин, які виступають інвестиційним джерелом туристичної сфери країни. Проте питання публічно-приватного партнерства як ефективної форми інвестиційного забезпечення сфери туризму в Україні залишається відкритим і потребує детальнішого аналізу, пропозицій щодо конкретизації проектів даного типу партнерства в галузі туризму.

Метою статті є здійснення характеристики публічно-приватного партнерства як ефективної форми інвестиційного забезпечення сфери туризму в Україні, розгляд особливостей взаємодії між державним та публічним сектором, а також формування щодо впровадження конкретних видів проектів публічно-приватного партнерства в туризмі.

Розвиток туристичної галузі є важливою складовою піднесення економіки більшості країн світу. Туристичний комплекс (такі його складові, як засоби розміщення, транспорт, об'єкти харчування, розважального, пізнавального, ділового, оздоровчого, спортивного та іншого призначення) здатний зробити значний внесок у збільшення виробництва валового внутрішнього продукту (ВВП) при відносно невеликих капітальних затратах і нетривалих термінах окупності. Крім того, прискорений розвиток туристичної сфери може сприяти динамічному розширенню внутрішнього ринку як основи стабільного економічного розвитку у регіоні.

За даними UNWTO, темпи зростання світового ринку туристичних послуг мають динаміку найбільшого прискорення (забезпечуючи 10,4% світового ВВП і 319 мільйонів робочих місць (або 10% загальної зайнятості), реалізуючи понад 6,5% загального світового експорту, а також 27,2% світового експорту послуг), сприяють стимулюванню експорту, розвитку інфраструктури галузей країн усього світу (починаючи від

роздрібною торгівлі, розміщення та транспортування продуктів харчування і до природно-рекреаційного та культурно-історичного відпочинку). При цьому щорічний приріст валового внутрішнього продукту від індустрії туристичних послуг у загальному обсязі світового доходу є досить стійким (3,9–4,0%) на рік, за рахунок надходження коштів від традиційних відпусток у Західній Європі та Північній Америці. Протягом 2009–2021 рр. ця тенденція була найяскравіше вираженою на Близькому Сході, у Латинській Америці, Східній Європі та в частині Південної Азії [1].

Однією з форм ефективного інвестиційного забезпечення туризму є публічно-приватне партнерство, тобто сукупність відносин права власності, фінансово-економічних, організаційно-управлінських і правових відносин, які складаються між державою та приватним партнером у межах моделей фінансування, відносин власності й управління з приводу участі в системі узгоджених видів діяльності зі створення цінності, що утворюють множину форм публічно-приватного партнерства та є основою для обрання конкретної схеми взаємовідносин між партнерами для реалізації окремого проекту [2, с. 99].

Незважаючи на складнощі, які існують при даній формі співпраці, PPP є тією угодою, яка формує великий синергійний ефект діяльності секторів економіки та є вигідною для обох сторін: державного та публічного секторів.

Кожен учасник PPP має свої конкретні переваги в такому типі організації співпраці (рис. 1).

Партнерство вважається однією з форм угоди між організацією державного, приватного та публічного секторів економіки, вимагає якісно нових інвестиційних ресурсів від приватного партнера (кошти, технології, досвід, репутація тощо) та передає ключові ризики приватному партнеру (проекткування, будівництво тощо) [3].

А. Ренда і Л. Шрефлер у своєму дослідженні «Публічно-приватне партнерство: національний досвід у Європейському Союзі» пропонують класифікацію, в межах якої всі країни, залежно від інтенсивності впровадження механізмів PPP, розділяються на три групи [4] (табл. 1).

У переважній більшості зарубіжних країн, які мають позитивний досвід реалізації проектів на засадах PPP, однією з визначальних ознак такого партнерства є те, що зазначений механізм застосовується з метою впровадження масштабних національних і міжнародних суспільно значущих проектів.

PPP є формою співпраці, яку найбільш доцільно розглядати в контексті сфери туризму, яка залучає безліч суміжних галузей для її ефективного функціонування. Тому доцільним є розгляд саме такої форми співпраці, що передбачає інвестування туристичної сфери та має кілька напрямів публічно-приватного партнерства у сфері туризму (рис. 2).

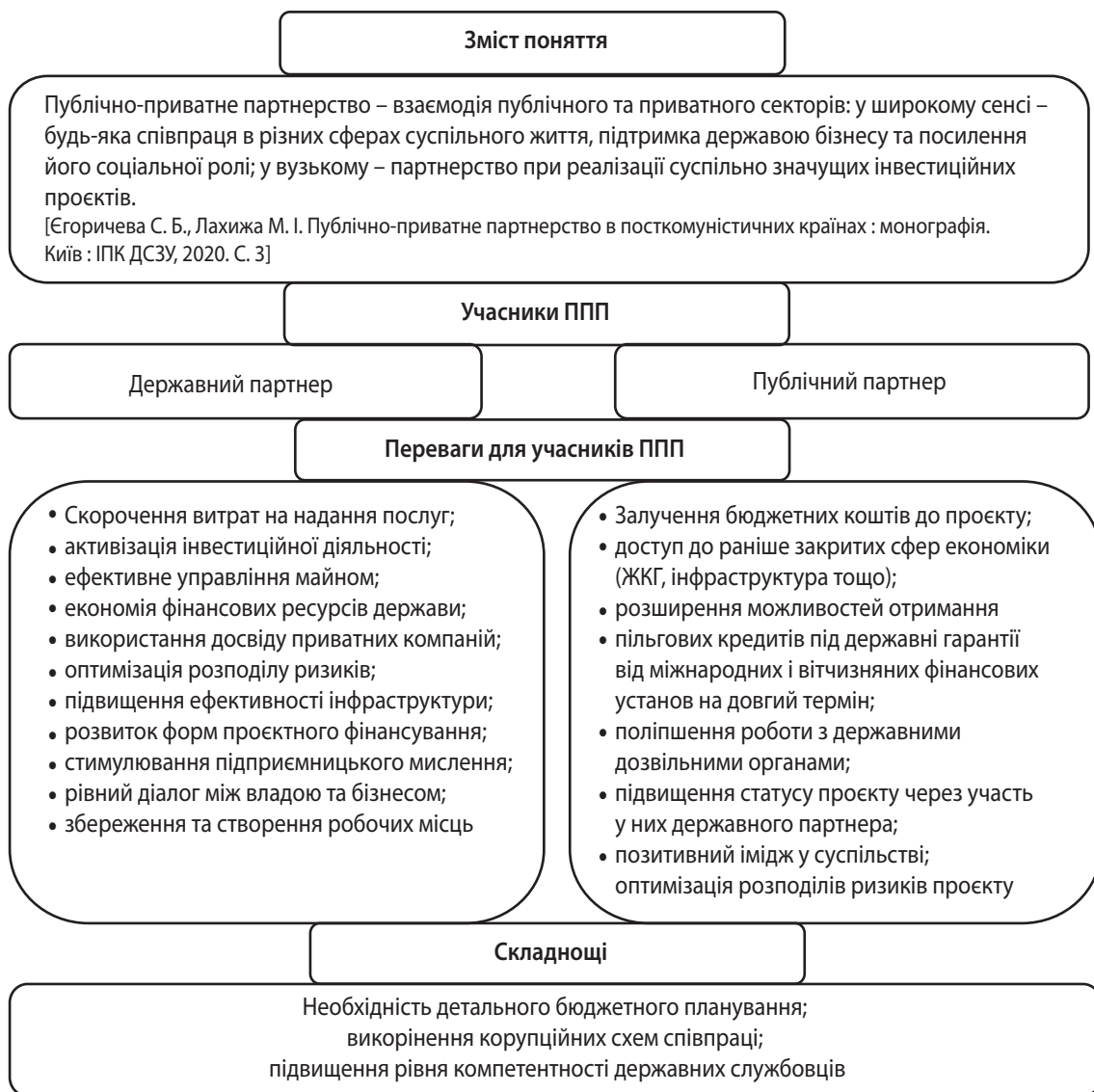

Рис. 1. Основні елементи публічно-приватного партнерства

Джерело: авторська розробка.

Світовий досвід переконує, що взаємодія між державою та приватним бізнесом має найбільший ефект передусім в інфраструктурних галузях, де історично склалися передумови, потреба та можливості для такої співпраці при реалізації масштабних соціально-економічних завдань [3].

Результати аналізу досвіду реалізації суспільно важливих проєктів із залученням механізму державно-приватного партнерства в країнах Європейського Союзу (ЄС) та в Україні, здійсненого на підставі даних Всесвітнього банку, Європейського інвестиційного банку та Європейського експертного центру державно-приватного партнерства, свідчать, що за період з 1992 р. і до 1 півріччя 2018 р. включно країнами ЄС було укладено 2241 угоду на загальну суму 1147,9 млрд євро [6], згідно з якими за досліджуваний період було реалізовано 1839 проєктів із загальним обсягом капіталовкладень 381,6 млрд євро [7, с. 164].

Згідно з інформацією Міністерства економіки України [8] станом на 1 січня 2019 р. в Україні на засадах державно-приватного партнерства укладено 189 угод. Водночас серед них реалізувалось на цю дату лише 58, зокрема 1 договір був договором державно-приватного партнерства, 15 договорів передбачали ведення спільної діяльності, а решту (42) склали договори концесії. Таким чином, 131 договір державно-приватного партнерства в Україні станом на 1 січня 2019 р. не виконувався, зокрема 14 таких угод було розірвано, щодо 4 із них завершився термін дії, а 113 є такими, яким присвоєно статус «не виконано» [9]. Стан виконання угод PPP відображено в *табл. 2*.

Аналізуючи *табл. 2*, можна дійти висновку, що не всі укладені договори PPP реалізуються, багато з них не виконуються, угоди розриваються тощо, але є й такі договори, що діють і приносять користь економіці країни. Якщо аналізувати договори PPP у

Типи груп країн, що запровадили ППП

Група	Характеристика
Перша	«Економічно розвинуті країни», тобто країни, які є лідерами за кількістю підписаних контрактів. До цієї групи належать: Велика Британія, Німеччина, Франція, Ірландія та Італія. Окрім європейських країн, до цієї групи можна віднести також і неєвропейські, такі, як: США, Японію, Сінгапур
Друга	«Проміжні країни», тобто країни, де спостерігається значне поширення ППП, але не в усіх сферах. Обмеженість поширення ППП в інших сферах пов'язана з недосконалістю чинного законодавства та частою зміною поглядів уряду на дію цього механізму. До цієї групи належать Іспанія та Португалія
Третя	«Група країн, що запізналися» – це країни, в яких застосування ППП перебуває на початковій стадії: Люксембург, Греція, Норвегія, Бельгія, Швеція
Окрема група «особлива»	Країни, що мають різні політичні та економічні особливості: країни Центральної та Східної Європи. Ці країни належать до особливої групи, оскільки для впровадження ППП уряди стикаються зі значною кількістю проблем: – відсутність кваліфікованих спеціалістів, нерозвиненість ринку капіталу, недостатня аналітична підготовка; – організації проєктів та інші. Більшість прикладів упровадження ППП у цих країнах не дали позитивного результату, однак деяким країнам завдяки дотриманню всіх вимог все ж таки вдалося реалізувати успішні проєкти

Джерело: складено за [5].

Рис. 2. Основні напрями діяльності ППП у туризмі

Джерело: авторська розробка.

Результати виконання угод ППП в Україні станом на 2019 р.

№ з/п	Область	Договори ППП, які діють				Закінчився термін договору	Розірвано	Не виконується
		Концесія	Спільна діяльність	Договір ППП	Разом			
1	Вінницька	0	0	0	0	0	0	0
2	Волинська	0	0	0	0	0	0	0
3	Дніпропетровська	0	0	0	0	0	0	0
4	Донецька	2	2	0	4	1	0	0
5	Житомирська	0	1	0	1	0	0	0
6	Закарпатська	4	5	0	9	0	0	0
7	Запорізька	4	0	0	4	0	0	3
8	Івано-Франківська	1	0	0	1	0	1	0
9	Київська	10	0	0	10	0	4	0
10	Кіровоградська	0	1	0	1	0	0	0
11	Луганська	1	0	0	1	0	0	0
12	Львівська	3	1	0	4	0	0	0
13	Миколаївська	14	1	0	15	0	0	0
14	Одеська	0	6	0	6	1	2	0
15	Полтавська	0	5	0	5			109
16	Рівненська	0	0	0	0	0	0	0
17	Сумська	0	0	0	0	0	0	0
18	Тернопільська	0	0	0	0	2	0	0
19	Харківська	1		0	1	0	0	0
20	Херсонська	1	1	0	2	0	0	0
21	Хмельницька	0	0	1	1	0	2	0
22	Черкаська	0	0	0	0	0	0	0
23	Чернівецька	0	0	0	0	0	0	0
24	Чернігівська	0	1	0	1	0	0	0
	Разом	41	24	1	66	4	9	113

Джерело: узагальнено за [8].

розрізі галузей, в яких вони реалізуються, то частка договорів ППП у туризмі дуже мізерна (рис. 3). Це свідчить про недостатню увагу до даного сектора економіки. Порівняно із європейським досвідом ці показники є найнижчими.

У 2019 р. державою спільно із приватними партнерами було втілено в життя 62 проекти загальною вартістю 5,069 млрд дол. США [10]. Найбільше коштів за цей час було освоєно у проектах, що здійснюються на засадах державно-приватного партнерства у сфері збору, очищення та розподілу води.

Загалом, урахувавши європейський досвід укладення угод ППП у сфері туризму, для України є перспективним створення спеціальних економічних зон туристично-рекреаційного типу (СЕЗ ТРТ), або туристичних кластерів, механізм формування яких відображено на рис. 4.

Доволі привабливими для приватного бізнесу є також проекти у сфері виробництва/транспортування природного газу, менш цікавими – у сфері управління нерухомістю, обробки відходів, туризму, пошуку та розвідки корисних копалин.

Приділення малої уваги ППП такій галузі, як туризм, має свої наслідки: низький рівень зацікавленості інвесторів у фінансуванні галузі, низький рівень інвестиційної привабливості туризму, а відповідно, низький розвиток інфраструктури, сфери послуг і супутніх галузей економіки.

Механізм формування СЕЗ ТРТ, або туристичного кластера, на умовах ППП дозволить залучити до інвестиційної підтримки галузі туризму державні органи, скооперувати роботу приватного та публічного секторів з метою збільшення синергії й ефективності інвестиційного забезпечення галузі туризму, зростання показників діяльності даної сфери.

Рис. 3. Розподіл угод ППП за сферами економіки

Джерело: побудовано за [8].

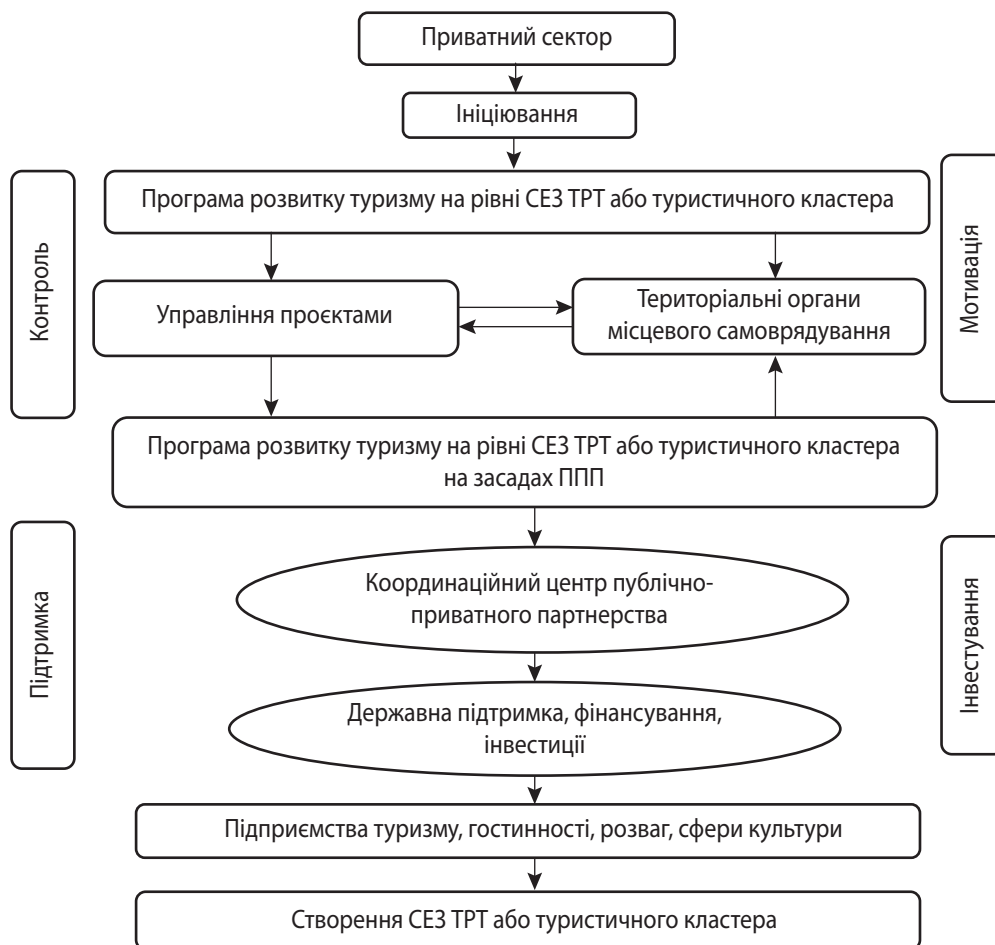

Рис. 4. Механізм формування СЕЗ ТРТ, або туристичного кластера, на умовах ППП з метою інвестиційного забезпечення сфери туризму

Джерело: авторська розробка.

ВИСНОВКИ

Таким чином, публічно-приватні проекти є ефективною формою співпраці приватного та публічного (державного) секторів, адже використання спільних зусиль дає синергійний ефект, забезпечує стабільність і розвиток. Зокрема, для сфери туризму ППП полягає у створенні спеціальних економічних зон туристично-рекреаційного типу, що забезпечує комплексне функціонування всіх елементів даної системи та їх прибутковість, а отже, і ефективність від інвестування у сферу туризму України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. The first global dashboard for tourism insights // UNWTO Tourism Data Dashboard. URL: <https://www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard>
2. Тараш Л. І., Петрова І. П. Узагальнення практики використання форм державно-приватного партнерства. *Вісник економічної науки України*. 2015. № 2. С. 97–103. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/108146/20-Tarash.pdf?sequence=1>
3. Залознова Ю. С., Бутенко Н. В., Петрова І. П. Публічно-приватне партнерство в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 2. С. 21–28. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/107691/5-Zaloznova.pdf?sequence=1>
4. Renda A., Schrefler L. Public Private Partnerships: National Experiences in the European Union : report to the Committee on Internal Market and Consumer Protection, European Parliament, Strasbourg, France. 2006 / Centre for European Policy Studies, Briefing Note IP/A/IMCO/SC/2005-160, Brussels.
5. Ющенко Н. В., Дячек В. В., Ковтун М. В. Публічно-приватне партнерство в Україні та європейських країнах. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.9.80
6. European PPP Expertise Centre. URL: <http://www.eib.org/en/projects/loan/regions/index.htm?from=1992&to=2018>
7. Крутова А. С., Тарасова Т. О., Качена Н. Б. Проекти державно-приватного партнерства: реалізація та аналіз ефективності. *Економічний простір*. 2019. № 141. С. 158–171. DOI: 10.30838/PES.2224.100119.158.354
8. Стан здійснення ДПП в Україні / Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini>
9. Комарницька Г. О. Вітчизняний досвід державно-приватного партнерства в умовах розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 44. С. 43–48. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/44_2019/10.pdf
10. Private Participation in Infrastructure Database / The World Bank. URL: <http://ppi.worldbank.org/visualization/ppi.html#sector=&status=&ppi=&investment=&>

<http://ppi.worldbank.org/visualization/ppi.html#sector=&status=&ppi=&investment=®ion=&ida=&income=&ppp=&mdb=&year=&excel=false&map=UA&header=true>

REFERENCES

- European PPP Expertise Centre. <http://www.eib.org/en/projects/loan/regions/index.htm?from=1992&to=2018>
- Komarntyska, H. O. "Vitchyzniani dosvid derzhavno-pryvatnoho partnerstva v umovakh rozvytku investytsiino-innovatsiinoi diialnosti" [Domestic Experience of Public-Private Partnership in Terms of the Development of Investment and Innovation Activity]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, iss. 44 (2019): 43-48. http://bses.in.ua/journals/2019/44_2019/10.pdf
- Krutova, A. S., Tarasova, T. O., and Kashchena, N. B. "Proekty derzhavno-pryvatnoho partnerstva: realizatsiia ta analiz efektyvnosti" [Public-Private Partnership Projects: Implementation and Analysis of Efficiency]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 141 (2019): 158-171. DOI: 10.30838/PES.2224.100119.158.354
- "Private Participation in Infrastructure Database". The World Bank. <http://ppi.worldbank.org/visualization/ppi.html#sector=&status=&ppi=&investment=®ion=&ida=&income=&ppp=&mdb=&year=&excel=false&map=UA&header=true>
- Renda, A., and Schrefler, L. "Public Private Partnerships: National Experiences in the European Union : report to the Committee on Internal Market and Consumer Protection, European Parliament, Strasbourg, France. 2006". *Centre for European Policy Studies, Briefing Note IP/A/IMCO/SC/2005-160, Brussels.*
- "Stan zdiisnennia DPP v Ukraini" [Status of PPP Implementation in Ukraine]. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini>
- "The first global dashboard for tourism insights". UNWTO Tourism Data Dashboard. <https://www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard>
- Tarash, L. I., and Petrova, I. P. "Uzahalnennia praktyky vykozystannia form derzhavno-pryvatnoho partnerstva" [Generalization of the Practice of Using Forms of Public-private Partnership]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no. 2 (2015): 97-103. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/108146/20-Tarash.pdf?sequence=1>
- Yushchenko, N. V., Diachek, V. V., and Kovtun, M. V. "Publichno-pryvatne partnerstvo v Ukraini ta yevropeyskykh krainakh" [Public-Private Partnership in Ukraine and European Country]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok* (2019). DOI: 10.32702/2307-2156-2019.9.80
- Zaloznova, Yu. S., Butenko, N. V., and Petrova, I. P. "Publichno-pryvatne partnerstvo v Ukraini: stan, problemy ta perspektyvy rozvytku" [Public-private Partnership in Ukraine: State, Problems and Prospects of the Development]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 2 (2016): 21-28. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/107691/5-Zaloznova.pdf?sequence=1>